

KRONIKA

Konferencijos

Kodėl šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas?

Lijana Gvaldaitė

Mūsų šalies Konstitucijos 38 str. įtvirtinta nuostata, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Iš pirmo žvilgsnio – labai aiškus imperatyvas, tačiau šiandien jam pagrįsti ne visada lengva rasti argumentų. Niekam nekyla abejonių dėl šeimos vaidmens svarbos žmogaus ir visuomenės gyvenime, tačiau nesusikalbėjimų ir priešpriešos atsiranda dėl šeimos sampratos interpretacijų, ne visada sutariama, kas iš tikrųjų laikytina šeima, ką mes sudedame į šios sąvokos turinį.

Daug diskusijų ir prieštaravimų visuomenėje sukėlė 2008 m. birželio 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Valstybinė šeimos politikos koncepcija, kurioje aiškiai apibrėžta, kad šeima kuriama vyro ir moters santuokos pagrindu. Viena vertus, šios diskusijos buvo labai naudingos, nes į jas įsitraukė nemažai Lietuvos žmonių, tačiau kartu išryškėjo tiek pritariančiųjų, tiek prieštaraujančiųjų Koncepcijai teiginių pagrįstumo, išgilinimo į dalykų esmę, diskutavimo kultūros stoka, pagaliau informacijos sklaidos trūkumas, vienpusiškumas. Ši situacija paskatino VŠĮ SOTAS (Sociali-

nės tarnystės savanoriai) darbuotojus ir savanorius rengti konferenciją¹ ir joje aptarti šeimos tapatumo klausimus: jos sampratą sociologiniu, antropologiniu, teisiniu aspektais, kismą šiandieninėje visuomenėje, pagrįsti šeimos reikšmę ir vertę asmens, visuomenės ir valstybės gyvenime, nagrinėti santuokos instituto reikšmingumą. Pranešimus² skaitė ir diskusijose dalyvavo politikai, mokslininkai, su šeimomis dirbantys specialistai, institucijų atstovai.

Konferencijoje buvo skaitomas Europos Parlamento vicepirmininko dr. Mario Mauro sveikinimas, kuriame jis išdėstė savo mintis, kodėl šeima yra visuomenės ir Europos plėtotės pagrindas, galintis užtikrinti ir Europos Sąjungos ateitį. Vicepirmininkas išreiškė susirūpinimą dėl šeimos instituto situacijos Senajame žemyne ir visame pasaulyje ir, cituodamas popiežių Benediktą XVI, įvardijo, kad didžiausi

¹ Konferencijai lėšas skyrė Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija pagal Šeimos vertybių puoselėjimo ir jos gerovės stiprinimo programą.

² Pranešimų tekstai išspausdinti leidinyje „Kodėl šeima?“

šiandieninei visuomenei ir šiuolaikiniam žmogui gresiantys pavojai kyla iš fundamentalizmo ir reliatyvizmo. Šios tendencijos silpnina ir šeimos institutą. M. Mauro pabrėžė, kad šeima yra pirmasis solidarumo branduolys mūsų visuomenėse, ir ne tik kaip teisinis, socialinis ir ekonominis, bet visų pirma kaip meilės ir solidarumo vienetą, kurį būtina išsaugoti ir stiprinti. Tokiam darbui Europos vicepirmininkas kvietė ir konferencijos dalyvius.

Sveikinimo kalboje Lietuvos Respublikos Seimo narė, Vaiko ir šeimos komisijos pirmininkė Rima Baškienė, vadovavusi Konceptijos rengimo darbo grupei, pabrėžė šio teisės akto svarbą kiekvienos šeimos gyvenime, šalies šeimos politikai ir apskritai visuomenės bei valstybės ateičiai. Pranešėja priminė, kad yra tyrimų, patvirtinančių esant tiesioginį ryšį tarp šeimyninio gyvenimo erozijos ir socialinių negerovių – nusikalstamumo, alkoholizmo, narkomanijos plitimo ir pan. Todėl visa socialinių problemų prevencinė veikla pirmiausia turi būti orientuota į pagalbą šeimai, jos stiprinimą. R. Baškienė paskatino visus būti atsakingus už šeimos gerovę ir kurti ateitį ant tvirtų doros pamatų.

Apie šeimos reikšmę vaiko gyvenime ir būtinybę dirbti su sunkumų patiriančiomis šeimomis kalbėjo ir Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė. Nelen gvos yra vaikų atskyrimo nuo tėvų, nuo biologinės šeimos patirtys, tačiau ir tokiose kraštutinės intervencijos situacijose siekiama, kad kuo daugiau netekusių tėvų globos vaikų patektų į globėjų ir įtėvių šeimas, net jei kai kuriems iš jų tenka išvykti iš gimtosios šalies, – kaip yra tarptautinio įvaikinimo atvejais.

Kad geriau būtų galima suprasti dabartinę šeimos būklę, doc. dr. Irena Eglė Lau-menskaitė aptarė tradicinės ir moderniosios šeimos sąvokų reikšmes sociologiniu ir antropologiniu lygmeniu. Daugelį amžių šeima buvo kuriama santuokos pagrindu, tai tradiciškai buvo perduodama iš kartos į kartą kaip savaime suprantamas ir visų priimtinas gyvenimo būdas ir patirtis. Kodėl šiandien padėtis yra kitokia? Pranešėja daug dėmesio skyrė šeimos pokyčių Vakaruose ir Lietuvoje apžvalgai, remdamasi užsienyje atliktais tyrimais, apibūdino esminius gyvenimo kohabitacijoje ir susituokus skirtumus, nurodė pasirinkimo tuoktis ir nesituokti psichologines ir socialines priežastis bei galimus padarinius suaugusiesiems ir ypač vaikams. Reikia pripažinti, kad didžiausias vaikų noras ir teisė yra gyventi saugioje ir stabilioje šeimoje, kurioje tėvai įsipareigoja vienas kitam ne tik emociškai, bet ir teisiškai atžvilgiu. Santuoka grindžiama šeima, kaip rodo tyrimai, labiau atitinka ir suaugusiųjų poreikius. Pranešėja šiandieninės visuomenės sunkumus ir krizes kvietė įveikti stiprinant šeimą kaip asmens ir visuomenės gyvenimo pagrindą.

Svečias iš Italijos, Venecijos šv. Pijaus X instituto kanoninės teisės doc. dr. Giorgio Zannoni aiškino šeimos kūrimo priežastis ir poreikį gyventi šeimoje žmogiškojo „aš“ prigimtiniu troškimu priklausyti kitiems ir realizuoti save. Pranešėjas apibrėžė šeimą kaip savaiminį gėrį, esminę žmonijos užduotį, kurios prasmę reikia kaskart atrasti.

Vilniaus universiteto Socialinio darbo katedros lektorė dr. Lijana Gvaldaitė aptarė šeimai būdingą prokreacijos užduo-

tį – gebėjimą kurti ne tik biologine, bet ir plačiąja, socialine prasme. Taigi dėl to šeima yra išskirtinis ir nepakeičiamas darinys, didelis visuomenės ir valstybės turtas. Pranešėja taip pat kalbėjo apie svarbią šeimos ugdomąją užduotį – būti jaunosios kartos ugdytoja, o kartu ir žmogiškumo sergėtoja bei puoselėtoja. Lektorė pažymėjo, kad šeimai turi būti padedama atlikti šią svarbią užduotį, ji pati turi būti nuolat ugdoma. Tokią pagalbą gali suteikti ne tik specialistai, specializuotos tarnybos, bet ir įvairios šeimų bendruomeninės iniciatyvos, sambūriai.

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. dr. Vaidotas A. Vaičaitis kėlė pagrindinį, atskaitos taško kiekvienoje diskusijoje, taigi ir teisinėje svarbos klausimą (nes antraip gali būti sunku susitarti). Prelegentas komentavo Konstitucijos 38 straipsnį ir pažymėjo, kad būtent jį aiškinant sistemiškai galima teigti, jog Konstitucija sieja šeimos sampratą su registruota santuoka. Tokia koncepcija, anot pranešėjo, ir yra šeimos sampratos atskaitos taškas.

Be to, V. A. Vaičaitis paaiškino, kad Koncepcija yra programinio pobūdžio dokumentas, o ne norminis aktas, ne įstatymas, kuris galėtų sukurti naujas teises ir pareigas, juolab riboti ar diskriminuoti kieno nors teises, kaip tai buvo dažnai aiškinama diskusijose. Koncepcijos tikslas – suformuluoti šeimos politiką, todėl jos pagrindu turi būti rengiami nauji arba keičiami galiojantys įstatymai, kurie ir numatytų įvairių šeimos sričių teisinį reguliavimą. Todėl šiuo požiūriu kaltinimai dėl vaikų, gimusių ne santuokos pagrindu sukurtoje šeimoje, ir vienišų tėvų diskriminavimo nėra pagrįsti.

Advokato padėjėjas V. Malinauskas apžvelgė šeimos politikos realijas ir savo pastabas bei išvalgas siejo su priimta Šeimos koncepcija. Pranešėjas paaiškino, kad iki šiol teisiniuose aktuose vyravo šeimos sąvokos įvairovė, leidžianti neapibrėžtai traktuoti patį šeimos institutą. Anot prelegento, šeimos sampratas būtų galima suskirstyti į dvi grupes: vienai priklausytų tokios sampratos, kuriose šeimos atsiradimas ir galiojimas siejamas su teisiniais santykiais, atsirandančiais iš vyro ir moters santuokos, kitos – šeima laikanti įvairias bendro gyvenimo formas, kurios įstatymuose, beje, nėra aiškiai apibrėžtos, todėl suteikia erdvės laisvoms interpretacijoms. V. Malinauskas atskleidė teisinius santuokos aspektus ir kėlė klausimą, ar įmanoma šeimos politika be santuokos instituto, pagrindė skirtumus gyvenant su situokais ir nesusituokais ir teisinius, socialinius bei psichologinius padarinius suaugusiems ir vaikams. Prelegentas pateikė argumentų, kodėl yra būtina diferencijuota socialinė ir šeimos politika, kurioje būtų labiau atsižvelgiama į asmenų, tėvų ir vaikų teisinį, ekonominį ir socialinį statusą bei realius poreikius, būtų kuriamos bei įgyvendinamos veiksmingesnės pagalbos programos, ypač rūpinantis vaikų ir moterų apsauga.

Psichologas Andrius Atas kvietė pažvelgti į šeimą vaiko akimis ir bandyti įsivaizduoti, kiek vaikui svarbu, kad tėvai gyvena susituokę, ar ne. Pranešėjo požiūriu, nesusituokusių tėvų šeimoje vaikas gali užaugti mažiau užtikrintas ir saugus, nes tėvai tiesiogiai jam gali perteikti savo pačių nerimo ir psichologinio nesaugumo būseną. O be to, kaip jie įrodys mylį vie-

nas kitą ir gali įsipareigoti, būti atsakingi už save, o kartu ir vaikus, jei to nėra padarę per santuokinį pasižadėjimą?

Konferencija neturėjo pretenzijų atsakyti į visus klausimus ar pateikti šeimos politikos programą, o veikiau paskatino nelikti

abejingiems šiai tematikai, atvėrė galimybių naujoms diskusijoms, padėjo išryškinti tiesą apie šeimą – jos pagrindus, tapatumą, kuris nėra atsiejamas nuo pačios žmogaus esmės supratimo, o kartu ir gerovės.